

Абдул Фаттоҳ
Абу Ғудда

УЛАМОЛАР НАЗДИДА

ВАҚТНИНГ ҚАДРИ

والعصر ان الانسان ليطغى
فراى انفسه كالعصر

Иккинчи
нашр

Абдул Фаттоҳ Абу Ғудда

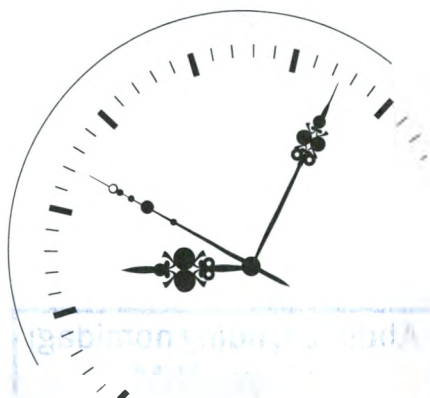

УЛАМОЛАР НАЗДИДА ВАҚТНИНГ ҚАДРИ

иккинчи нашр

Фур Ғулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий уйи.
Тошкент – 2018

УЎК 297.1
КБК 86.38
Ғ 75

Таржимонлар: **Қудратуллоҳ Сидиқметов,**
Абдулқодир Пардаев

Масъул муҳаррир ва сўз боши муаллифи:
Жалолиддин Ҳамроқулов

Тақризчилар:

Анвар қори Турсунов

Бурҳониддин Аҳмедов
Муҳаммадсиддиқ Усмонов

Нашр учун масъул
Иброҳим НУРУЛЛОҲ

Жалолиддин Ҳамроқулов

Уламолар наздида вақтнинг қадри / Ж. Ҳамроқулов,
И. Нуруллоҳ; таржимонлар Қ. Сидиқметов, А. Пардаев.
– Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа
ижодий уйи, 2018. – 160 б.

Абдул Фаттоҳ Абу Ғудда раҳматуллоҳи алайҳнинг «Уламолар наздида вақтнинг қадри» номли асари илм аҳллари наздидаги вақтнинг қадри хусусида фикр-мулоҳаза юритишига бағишланган. Мазкур китобда ўтган уламоларимизнинг вақтларидан унумли фойдаланганлари ва шу тўғрисида улкан ҳажмдаги асарлар таълиф этганлари мисоллар билан баён қилиб берилган. Ушбу китоб ўқувчини вақтнинг қадрига етишига, ўзи, оиласи, эл-юрт ва ватани учун фойдали ишлар билан машғул бўлишига тарғиб қилади. Шу маънода бу китобни халқимизнинг маънавиятини янада юксалтиришига хизмат қиладиган муҳим манба бўлади, деб умид қиламан.

УЎК 297.1
КБК 86.38

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2018 йилдаги 4722-сонли
қарори билан китобнинг тарғибига тайёрланди.

Abdulla Qodiriy nomidagi
viloyat AKM
INV № 169354-20200

© Қ. Сидиқметов, А. Пардаев
© Ғафур Ғулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий
уйи, 2018

ISBN 978-9943-5425-2-5

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

СЎЗБОШИ

Қуръони каримда вақт неъматининг улуғлиги, қадрининг баландлиги ва таъсири катталигини англатишга далолат қилувчи кўплаб оятлар ворид бўлган. Жумладан, «Аср» сурасида шундай хабар берилган:

«Аср билан қасамёд этурман» (Аср сураси 1-оят).

Қуръон таржимони, дея улуғланган Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумо ушбу оят тафсирида: «Аср бу вақтдир» деганлар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам вақтнинг ғанимат неъмат эканини баён қилиб шундай деганлар:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Икки неъмат борки, кўп инсонлар улардан бебаҳра қолишган, (Улар): Соғлик ва бўш вақтдир**», дедилар» (Бухорий ривоят қилган).

Демак, вақт деб аталган улуғ неъматдан жуда кам кишиларгина тўғри фойдаланар экан. Имом Шофеъий

рахматуллоҳи алайҳ вақтнинг қадри шундай деганлар: «Мен сўфийлар билан бирга юриб, улардан икки нарса-ни ўргандим:

«Бири вақт қиличдир, агар сен уни кесмасанг, у сени кесади. Иккинчиси нафсингни ҳақ билан машғул қилмасанг, у сени ботил билан машғул қилади».

Ҳа, вақт ҳақида теранроқ тафаккур қилиб кўрадиган бўлсак, ўтиб бораётган ҳар бир дақиқамиз аслида азиз умримизнинг қимматли онлари эканини ҳис этамиз. Шунинг учун бўш вақтимизни ҳам режали равишда динимиз ёки дунёимиз учун манфаатли амалларга сарфлашимиз лозим.

Абдул Фаттоҳ Абу Гудда раҳматуллоҳи алайҳнинг «Уламолар наздида вақтнинг қадри» номли асари илм аҳллари наздидаги вақтнинг қадри хусусида фикр-мулоҳаза юритишга бағишланган. Мазкур китобда ўтган уламоларимизнинг вақтларидан унумли фойдаланганлари ва шу туфайли улкан ҳажмдаги асарлар таълиф этганлари мисоллар билан баён қилиб берилган. Ушбу китоб ўқувчини вақтнинг қадрига етишга, ўзи, оиласи, эл-юрт ва ватани учун фойдали ишлар билан машғул бўлишга тарғиб қилади. Шу маънода бу китобни халқимизнинг маънавиятини янада юксалтиришга хизмат қиладиган муҳим манба бўлади, деб умид қиламан.

Ўз умрини илмга бағишлаган уламоларни Аллоҳ таоло Ўз раҳматига олсин. Бу китобни тилимизга ўгиришга вақтини аямаган таржимонларнинг илмларини Аллоҳ таоло янада зиёда қилсин. Ушбу асарни ўқиб, у туфайли вақтнинг қадрига етган китобхонларнинг умрларини Аллоҳ таоло баракали қилсин!

Жалолиддин Ҳамроқулов,
Вақф хайрия жамоат фонди
бошқарув раҳбари

*Нафсингни ҳақ билан машғул қилмасанг,
у сени ботил билан машғул қилади.*

Вақтнинг аҳамияти

Инсон ҳар тонг янги кунни қарши олар экан, унинг ихтиёрига 24 соат вақт берилади. Бу унга ҳар куни бериладиган 1440 дақиқа ёки 86400 сониялик фурсатдир. Ҳаётнинг вақтимиз ҳақида ўйлаб кўрадиган бўлсак, соат милларининг «чиқ-чиқ»лари, аслида азиз умримизнинг тўхтовсиз парчаланиб кетаётган онлари эканини ҳис этамиз. Ушбу онлар бизнинг яхши ё ёмон амалларимизга гувоҳ бўлиб ўтиб бормоқда.

Вақтга эътибор муҳим бўлганидан, динимизда кўплаб тоат-ибодатлар аниқ вақтга хослаб қўйилган. Бир кунда адо этиш лозим бўлган беш вақт намозга алоҳида-алоҳида вақт тайин қилинган. Уларни жамлаб бир вақтнинг ўзида адо этиш асло мумкин эмас. Чунки уларни белгиланган, яъни ўз вақтида адо этиш фарздир. Бу эса вақтнинг аҳамияти нақадар муҳим эканини билдиради.

Рўза тутиш ҳам аниқ вақтга, фақат Рамазон ойига хослаб қўйилган. Шу ойдан бошқа йилнинг ҳамма ойларида рўза тутилса ҳам, Рамазон рўзасининг ўрнига ўтмайди. Чунки Рамазон рўзаси бўлиши учун шариатда белгиланган вақтда рўза тутиш шарт. Бу ҳам вақтнинг аҳамиятли эканини билдиради.

Ҳаж ибодатини адо этишда ҳам аниқ вақт, яъни арафа куни Арофатда туриш белгилаб қўйилган. Шу вақтдан ташқари йилнинг бошқа ҳамма кунда Арофат тоғида турилса ҳам, ҳаж ибодати адо этилган ҳисобланмайди. Чунки ҳаж бўлиши учун шариатда белгиланган аниқ вақтда Арофат тоғида туриш шарт. Бу ҳам вақтнинг аҳамиятли эканидандир.

Қурбонлик қилишнинг ҳам аниқ вақти мавжуд. Уч кун ичида сўйилмаса, кейин сўйгани қурбонликка ўтмайди. Чунки қурбонлик бўлиши учун шариятда белгиланган аниқ вақтда қурбонлик қилиш шарт. Бу ҳам вақтнинг аҳамиятли эканидандир.

Бу рўйхатни яна узоқ давом эттириш мумкин. Динимизда ибодатларнинг аниқ вақtlари тайин қилиб қўйилгани мусулмон кишини вақтга риоя қилишга ҳамда қатъий тартиб ва интизом билан яшашга ўргатади. Шунинг учун ҳам доно халқимиз вақтга эътиборли бўлишни таъкидлаб шундай деганлар:

*Ҳар бир ишнинг вақти бор,
вақт билганнинг бахти ёр.*

Қуръони каримнинг кўплаб оятларида вақтнинг қийматини ва аҳамиятини билдириб, тун, кундуз, тонг, субҳидам, шафақ, чошгоҳ ва аср вақtlари билан қасамёд этилган.

Агар вақтнинг аҳамияти ҳақида тафаккур қиладиган бўлсак, уларнинг нақадар ғанимат лаҳзалар эканлиги кўз ўнгимизда намоён бўлади:

Ўтиб кетган вақт ҳеч қачон қайтмайди ва унинг ўрнини тўлдириб бўлмайди

Ўтаётган ҳар бир лаҳза инсон ҳаёти ва умрининг бир қисмидир. У қиёмат куни инсоннинг фойдасига ё зарарига гувоҳлик беради. Шунинг учун мусулмон киши ўтказаетган вақтини зийрак тижоратчи каби ҳар доим сарҳисоб қилиб бориши лозим. Ҳар кун, ҳафта, ой ва йилда мусулмон киши ўтаётган вақтида нимадан фойда кўргани, нимадан зарар кўргани, фойда қанча бўлгани, зарар қанча бўлгани, фойда нима сабабли бўлгани,

нима сабабли зарар кўрганини сарҳисоб қилиб, фойдани ошириб, зарарни йўқотишга уриниб бориши лозим. Чунки тижоратчи йўқотган молини яна ортиғи билан қўлга киритиши мумкин. Аммо вақтини йўқотган инсон эса уни қайта қўлга киритиши асло мумкин эмас.

Уламолар ўтаётган вақт ҳақида шундай деганлар: **«вақт бетараф бўлмайди, ё сенга қадрдон дўст ёки ашаддий рақиб бўлади»**. Яъни ўтган вақт инсоннинг ё фойдаси, ё зарарига ҳужжат бўлади.

Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ шундай деганлар: **«Бошланаётган ҳар бир кун шундай нидо қилади: «Эй одам боласи, мен янги кунман, сенинг амалингда гувоҳман, мендан фойдаланиб қол, агар ўтиб кетсам, қиёмат кунигача қайтмайман»**.

Кунлар жуда тез ўтиб кетади

Кунларнинг жуда тез ўтиб кетаётгани дақиқа сайин ўткинчи дунёдан тезлик билан ўтиб бораётганимизни англатади. Ғам-ташвишли пайтларда кунлар секин ўтаётгандек туюлса-да, аслида жуда тез ўтаётган бўлади. Унинг жуда тез ўтиб бораётгани касаллик ва ғам-ташвишлардан холи бўлган, шоду хуррам пайтларда аниқ билиниб қолади. Бу хусусда ҳикматли шеърда шундай дейилган:

*Ғамгин пайтда қисқа кун ҳам ўтмайди,
Шодлик вақтда узун кунлар етмайди.*

Умар ибн Абдулазиз раҳматуллоҳи алайҳ кеча ва кундузнинг инсон танасига лаҳзама-лаҳза таъсирини ўтказиб бораётганини баён қилиб шундай деганлар: **«Кеча ва кундуз сенда ўз ишини бажаряпти, сен ҳам уларда ишингни бажариб олгин!»**

Умар ибн Абдулазиз раҳматуллоҳи алайҳ иш кўп-лигидан сал ҳорғин кўринганларида яқинларидан бири ачиниб: «Бу ишингизни эртага қолдира қолинг», дебди. Шунда у зот: «Бир куннинг иши оғир келмоқда-ку, икки куннинг иши тўпланиб қолса, қандай бажараман», деб жавоб берган экан.

Бугунги кунимизда зарур ишлар билан машғул бўлиш ўрнига бошқа бекорчи нарсаларга ўралашиб қолиш кўзга ташланиб қолди. Аслида қанчадан-қанча қулайликлар мавжуд бўлган ҳозирги замонда олдингиларга қараганда кўпроқ ютуқларга эришиш мумкин. Лекин вақтдан нотўғри фойдаланиш сабабли кўпгина зарур ишларга «вақт етмай қоляпти». Яхши ишларни бажаришга «вақт топа олмаётганлар» аслида вақтга беэтибор кимсалардир. Чунки ишларини режали равишда бажариб, «вақт топа олаётганлар» йўқ эмас. Доно ҳақимизнинг ҳикматли сўзи бор:

*Зарурмас ўринга молин сарфлаган,
Энг зарур ўринга мол топа олмас.*

Шу сингари кераксиз ишларга вақт сарфлаганлар керакли ўринларга вақт топа олмасликлари аниқдир. Чунки вақт ҳаммага бир хил тақсимлаб берилган. Ҳар бир киши уни ўз ихтиёри билан ўзи муносиб деб билган жойига сарфлайди. Абу Бакр ибн Айёш раҳматуллоҳи алайҳ шундай деганлар: «Бирор кимсанинг дирҳами тушиб қолса, «Иннаа лиллаҳи» деб, истиржоъ айтади, лекин бир куни ўтиб унда яхши амал қила олмаса «Куним кетди, солиҳ амал қила олмадим», деб қайғурмайди».

Инсон ўтказаетган вақти ҳисоб-китобли эканини унутмаслиги лозим. Қуръони каримда бу ҳақда шундай хабар берилган:

Ҳар бир ишнинг вақти бор,
Вақт билганнинг бахти ёр

﴿ وَمَنْ تُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴾

«Биз кимга узоқ умр берсак, унинг вужудини хам (эгик, заиф) қилиб қўюرمىз. Ахир, ақл юргизмайдиларми?!» (Ёсин сураси, 68-оят.)

Демак, умр ўтказаётган одам ақл юргизиши, амалдан ожиз қоладиган кун келмасдан олдин хайрли амалларни қилиб олишга шошилиши лозим. Зеро, динимизда буюрилган амаллар қариб-қартайиб, ибодат қилишга ёки гуноҳ қилишга қуввати қолмагандан кейин бажариладиган амаллар эмас.

Кекса олимлардан бири ёш шогирдига шундай насихат қилган экан: «Ишлаш қобилиятингни йўқотмасдан олдин ишлаб қол, чунки мен бугун ишлашни хоҳлайман, лекин унга қодир эмасман».

Умр ўлчаб берилган

Дунёга келган ҳар бир инсоннинг умри вақт кўринишида тўхтовсиз ўтиб боради. Бу дунёдан кетиш муддати етганда унга бўйсуниб, дунёни ташлаб кетишдан ўзга чора қолмайди. Кетиш вақти эса бугунми, эртами қачон келиши инсонга номаълум. Деярли ҳар куни «фалончи вафот этибди», деган хабарни эшитамиз. Бир кун келиб биз ҳақимизда ҳам «фалончи вафот этибди», дейилади. Ўша кунда одамлар: «Фалончи нима қолдирибди?» дейишса, фаришталар: «Фалончи нима олиб келибди?» дейишади. Ўша вақтда эса дунё биздан бўшаб қолган, бизнинг эса охиратимиз бошланган бўлади.

Ҳа, ўтаётган ҳар бир соат, ҳар бир дақиқа ажал келиши мумкин бўлган вақтдир. Ўтиб кетган кунлар эса унинг яқин қолганидан даракдир. Шунинг учун ўтаёт-

*Вақт бетараф бўлмайди, инсонга ё қадрдон
дўст ёки ашаддий душман бўлади.*

ган ҳар бир кун амал қилиб қолишга ва умрни ғанимат билишга ундаб, гўё шундай нидо қилади: **«Эй одам боласи! Сен кунлардан иборатсан, ҳар бир кун ўтганда сенинг ҳам бир қисминг кетган бўлади. Ўзинг билмаган ҳолда сенинг бир қисминг ўтиб кетиб-дими, демак, бутунлай кетишингга ҳам фурсат оз қолибди. Билгинки, бугун амал бор, ҳисоб йўқ, эртага ҳисоб бор, амал йўқдир»**.

Дунё ҳаёти бир кундек бўлиб ўтиб боради. Чунки кечаги кун ўтиб кетган кун, эртанги кун эса ҳали келмаган. Инсон амал қиладиган асосий кун эса бугунидир. Ҳикматли шеърда бу ҳақда шундай дейилган:

*Ўтмиш ўтиб кетди келажак орзу,
Шу турган онингга қилавер ружу.*

Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ бугунги кундан фойдаланиб қолишга ундаб шундай деган: **«Эй одам боласи, ибодатни ортга суриш қачонгача давом этади. Сен бугунги кунинг учунсан, эртанги кун учун эмассан (шунинг учун бугун ибодат қилиб ол). Агар сенга эртанги кун ҳам насиб этса, бугун ибодат қилганинг каби яна ибодат қилиб ол. Агар сенга эртанги кун насиб этмаса, ўтказиб юборган бугунинг учун пушаймон бўлмагин. Мен шундай қавмларни учратганманки, улар динору дирҳамидан кўра вақтларини кўпроқ қизғанар эдилар»**.

Фузайл ибн Йёз раҳматуллоҳи алайҳ ёшу қари дўстлари билан бирга ўтирганда, уларга насиҳат қилиб, шундай деган экан: **«Эй ёшлар, қанчадан-қанча экинларга ҳали пишмасдан офат етган, эй қариялар, экинлар пишганидан кейин эса йиғиб олинади. Сизлар нимани кутмоқдасизлар? Қайси узрни баҳона қиласизлар? Агар**

*Ғамгин пайтда қисқа кун ҳам ўтмайди,
Шодлик вақтда узун кунлар етмайди.*

амалларингиздан хабардор Роббингиз: «**Ахир, биз сизларга эслатма оладиган киши эслатма олгудек узун умр бермаганмидик?! Сизларга огоҳлантирувчи (пайғамбар) ҳам келган эди-ку!**»¹ деб сизларни сўроққа тутса, ёшу қариларингиз нима деб жавоб берасиз?»

Вақт инсон эга бўлган энг нафис, энг бебаҳо неъматдир

Бу «вақт олтиндек қимматлидир», дегани эмас, балки «вақт олтиндан қимматлидир» деганидир. Чунки вақт ҳаётдир, ҳаётнинг эса олтиндан қимматли экани ҳеч кимга сир эмас. Қолаверса, йўқотилган олтину бойликларни яна қўлга киритиш мумкин, аммо йўқотилган вақтни эса асло қайта қўлга киритиб бўлмайди. Бу ҳақда ҳикматли шеърда шундай дейилган:

الْيَوَاقِيْتُ تُوجَدُ بِالْمَوَاقِيْتِ
وَالْمَوَاقِيْتُ لَا تُوجَدُ بِالْيَوَاقِيْتِ

*Ёқутлар топилар вақтлар билан
Вақтлар топилмас ёқутлар билан.*

Ҳа, вақт сотиб олса бўладиган оддий мато эмас, балки инсонга фақат бир марта бериладиган имкониятдир. Саъдий Шерозий вақтни қадрлашга ундаб шундай ёзганлар:

*Эй ғофил, кўп ўйлаб фойда-ю мол,
умринг сармоясин айлама поймол.*

Али Тантовий айтади: «Бир куни шайх Жамол Қосимий кераксиз нарсалар билан вақтларини зое қилаётган

¹ Фотир сураси, 37-оят.

Кеча ва кундуз сенда ўз ишини бажаряпти,
сен ҳам уларда ишингни бажариб олгин!

йигитларнинг ёнларидан ўтаётиб афсус билан: «Эҳ, қани энди вақт сотилганида, албатта шуларнинг вақтларини сотиб олган бўлардим», деб айтган экан».

Инсон ҳаётида лаҳзаларнинг ҳам нақадар аҳамиятли эканини бир, ҳатто ярим сония сабабли ғолибликдан маҳрум бўлган мусобақачилар аниқ ҳис этадилар. Ҳадиси шарифларда ушбу бебаҳо неъматнинг қадрига етишга ундаб эрта туришга тарғиб қилинган. Чунки эрталаб барвақт ишга киришиш вақтни муҳофаза қилишга ва куннинг қолган қисмидаги ишлар ҳам баракали бўлишига сабаб бўлади. Абу Зарр Ғифорий розияллоҳу анху бу ҳақда шундай деган: **«Кунинг туя кабидир, бошини ушлаб олсанг, орқаси эргашиб келаверади»**. Яъни бу сўзлари билан кун яхши ишлар билан бошланса, қолган қисмида ҳам яхши ишлар осонлик билан амалга ошишига ишора қилган.

Энг бебаҳо неъматнинг қадрига етмайдиганлар кўпчиликдир

Вақт шунчалик қиммат ва бебаҳо бўлишига қарасдан, кўпчилик инсонлар унинг бу қийматини ҳис этмайдилар, натижада ундан фойдаланиб қолиш учун эмас, балки уни зое қилиб, йўқотиш учун мусобақалашадилар. Бундай «мусобақачилар» унинг бебаҳо улушидан маҳрум инсонлардир. Бу ҳақда ҳадиси шарифда қуйидагича баён қилинган:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ

Ўтмиш ўтиб кетди келажак орзу,
шу турган онингга қилавер ружу.

وَالْفَرَاغُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

Ибн Аббос розияллоху анхумодан ривоят қилинади: «Набий соллаллоху алайҳи васаллам: **«Икки неъмат борки, кўп инсонлар улардан бебаҳра қолишган, (Улар): Соғлик ва бўш вақтдир»**, дедилар» (Бухорий ривоят қилган).

Инсон гоҳида соғлом бўлса-да, оғир меҳнат билан банд бўлганлиги сабабли фазилатли амалларни ўзлаштириш учун фурсат топа олмайди. Баъзида эса оғир меҳнатлардан қутулган бўлса ҳам, унинг соғлиги йўқ бўлади. Агар бир инсоннинг соғлиги ҳам, бўш вақти ҳам бўлса-ю, фазилатларга эришиб қолишга ҳаракат қилмаса, унинг ана шу дангасалиги улардаги улушдан маҳрумликдир. Зеро, ҳар хил тўсиқларга тўла ва қисқагина умрдан имкон қадар фойдаланиб қолмасдан беҳуда ўтказиб юбориш энг қимматли улушдан бенасиб қолишдир.

Бугунги кунда вақтни беҳуда амалларга сарфлаш оддий ҳол бўлиб қолгани ҳеч кимга сир эмас. «Фалон жойда янги ошхона очилибди», дейилса, вақтини исроф қилаётганига парво ҳам қилмай янги ошхона сари отланадиганлар, ҳатто овқатланиб келиш учун шаҳар ташқарисига ёки бошқа шаҳарларга ҳам бориб келадиганлар борлиги ҳақиқатдир. Аслида инсон ейиш учун яшаши билан эмас, балки яшаш учун ейиши билан бошқа жонзотлардан фарқланиб турмасмиди?

«Бир марта келадиган дунёда ўйнаб-кулиб юриб қолиш»ни айтиб, шу «ташвиш» билан яшаётганларга уламолар қуйидагича насиҳат қилганлар: «Аслида дунёга бир марта келадиган бўлганимиз учун амал

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**